

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת מקץ

ביצה לח. - מ: מועד קטן ב. - ג:

דשמואל אדשמואל כו', ויש שסבורים לומר דה"נ קאמר, הרי הוא כרגלי כל אדם וכולן אוסרין זה על זה כשנים ששאלו חלוק בשותפות, וכן כל אנשי העיר בשור של רעיה כולן אוסרין זע"ז אליבא דשמואל, ואין זה הפירוק מחוור אצלי. ונ"ל דשאני שור של פטם ושל רעיה מחבית ובהמה של שותפים, דחבית ובהמה לאו לזבוני קיימי, ואיכא למימר דילמא מימלכי אהדדי ומעכב חד לחבריה ולא פלגי לה, אבל שור של פטם ושור של רעיה דלזבוני קיימי, נסתלקו מהם הבעלים שהוא הטבח, וקיימי בחזקת לוקח, דהא ליכא מאן דמעכב, ובכה"ג אפי' שמואל מודה דאמרינן יש ברירה בדרבנן, ושור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם ואין שום אדם אוסר על חבריו, ושור של רעיה הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר ויש לו אלפים אמה לכל רוח, ואם היה בהם מי שעירב לצפון או לדרום, אינו מהלך בו אלא כרגלי רוב אנשי אותה העיר.

והרמב"ן במלחמות כ' בתוך דבריו ז"ל, דשור של פטם אינו קונה שביתה כלל, שהרי הוא כרגלי כל אדם, מ"ט מרשותיה קא מפיק ליה, ברשות אחר לא מוקים ליה, הא לאיי כשור של הפקר עביד ליה וכבור של עולי בבל הוי, וכיון שהוא כרגלי כל אדם תחומין אין בו וכו', ושור של רעי נמי אין כאן שני תחומין, שלא קנה שביתה ברשות שום אדם, אלא כרגלי העיר הוא ויש לו אלפים אמה לכל רוח, מ"ט כיון שאין יודע למי ימכור אם לכולן או למקצתן, לא קנה ברשות אחד מהם, אלא שדעת בעלים שיהא כרגלי העיר, ואפי' עירבו כולן לצפון או לדרום, יש לו אלפים אמה לכל רוח. ומי שאינו רוצה בפירוש הזה, יכול הוא לומר דשור של רעי הוי כרגלי אנשי אותה העיר לגמרי בין עירבו בין לא עירבו לפיכך אם עירבו מקצתן, מערבים [אצ"ל מעכבין] זע"ז משום ברירה וכו'.

והרשב"א כ' בשם הראב"ד, דכי לית ליה לשמואל ברירה, ה"מ בדבר של שותפין שהן מקפידין זע"ז בחלוקתן, אבל הפטם אין זה הקפדה, לפי שהוא מוכר ורוצה שיבוא הכל ויקנה ויבא כרגליו, [ועיין בראב"ד בהשגותיו לבעה"מ לעיל [לז]:] שכו' בתו"ד ז"ל, וההיא דשור של פטם וכו' דאפשר דבשחטו מערב יו"ט מיירי, דאי לא, קשיא דשמואל אדשמואל, ואי משום ברירה, אפשר דבאוכלין אית ליה ברירה, ולא דמי למשקין דעריבי. יעו"ש.

לח. כי סליק ר' אבא אמר וכו'.

כ' החת"ס, נ"ל שנתירא מתלמידי חכמים שבא"י, שהיה יודע דחד מינייהו כתרי מינן כדאמר אביי בכתובות [עה], אבל לא ידע מה דמסיק רבא חד מינן כדאזל להתם כתרי מינייהו, זה לא ידע, שהרי רבא נמי לאו מקרא יליף ליה, אלא מנסיון מה שראה בר' ירמיה, עיי"ש.

לח. לעולם לא תיפוך, וכי לית ליה לר' אושעיא ברירה בדאורייתא, אבל בדרבנן אית ליה.

כ' המהרש"א, יש לדקדק אהא דתנן לעיל בפ"ק [י]. דב"ה אמרי דעומד ואומר זה וזה אני נוטל, פרכינן עלה מהך מתני', ומוקי ליה לר' אושעיא דלטהר את הפתחים מכאן ולהבא, והשתא למסקנא דהכא דר' אושעיא אית ליה ברירה בדרבנן, הדרא קושיא לדוכתין דליתני מכאן אני נוטל. ולמסקנא דהתם דאמר רבא היינו טעמא דילמא מטלטל ושביק וכו', ניחא. וכו' הפנ"י דלא קשיא, דאפי' את"ל דלב"ה אפי' בדרבנן לית להו ברירה, מ"מ הא אשכחן מיהא כמה תנאי דפליגי בדין ברירה, ותנאי טובא סברי דיש ברירה אפי' בדאורייתא, ועל כרחק דפליגי אדב"ה, וא"כ ר' אושעיא מיהו מספק"ל אי קיי"ל כהנך תנאי דסברי אפי' בדאורייתא יש ברירה, או כב"ה ותנאי אחריני דסברי דאפי' בדרבנן אין ברירה, ומשו"ה פסק ר' אושעיא בדאורייתא לחומרא דאין ברירה, דבשל תורה הלך אחר המחמיר, אבל בדרבנן פסק לקולא, דקיי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל, כדאיתא בכמה דוכתי בש"ס ופוסקים לאין מספר שזה כלל גדול בכל פלוגתא דרבוותא וכו', ודלא כמש"כ מהרש"ל בס"י ש"ש בב"ק פ' הפרה [בקונטרס דיני ברירה] דהא דאמר ר' אושעיא בדאורייתא אין ברירה, היינו בין לקולא ובין לחומרא, ובדרבנן יש ברירה נמי בין לקולא ובין לחומרא.

עוד תי' הפנ"י לקמן [בתוך דבריו ע"ד רש"י ד"ה בדאורייתא], דההיא דלעיל ביוני שובך דענין הברירה היינו להוציא מידי איסור מוקצה, שפיר קרינן ליה דאורייתא, כיון שיש למוקצה עיקר מן התורה אליבא דכו"ע מיו"ט לשבת או איפכא, מהכנה דרבה, וכמש"כ להדיא בתוס' ישנים בפ"ק [ג: בד"ה אלא], ומהרש"א ז"ל גופיה הביא ל' ת"י גבי ספק מוכן, משא"כ לענין תחומין כיון שאין לו עיקר מן התורה, משו"ה אמר ר' אושעיא דבדרבנן אין ברירה. [א"ה, עדיין צ"ע להנר רבוותא דס"ל דתחומין די"ב מיל אסורין מה"ת. ואולי ענין עירוב לית ליה עיקר מה"ת, וצ"ת].

לח. אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם, שור של רועה הרי הוא כרגלי אותה העיר.

הקשה בתור"פ, וא"ת קשיא דשמואל אדשמואל, דלעיל [לז]: קאמר אפי' חבית אסור, וכ"ש בהמה, אלמא לית ליה ברירה, והכא משמע דאית ליה ברירה, וי"ל דתקנה הוא דתקנו משום פסידא דפטם, דאל"כ לא ימצא לוקח. וכן מסיק הרשב"א ז"ל, דשאני הכא דבשביל תקנת הטבח עשו של טבח כנכסי הפקר שלא קנו שביתה, כרבנן דר"י בן נורי, וכן של רועה לגבי אנשי אותה העיר. וז"ל בעה"מ, איכא דקשיא ליה

לח. אמאי, וליבטיל מים ומלח גבי עיסה.

הרשב"א לקמן בסוגיין [לח: בד"ה רבא] תמה, והא מים מעמידין את העיסה, וכל שמעמיד רואין כאילו הוא בעינו ואינו בטל, כדברי הרב רבי יוסף הלוי בן מייגש ז"ל, שאמר בגבינה של עכו"ם, דאפי' למ"ד מפני שמעמידין אותה בעור קיבה, ואע"פ דבשר בחלב בנותן טעם והכא ליכא נותן טעם, אפ"ה אסרו כאן לפי שעור הקיבה מעמיד, ורואין הבשר כאילו ישנו כאן, וא"כ אף אנו נאמר כן כאן, דמים כאילו הן בעין ואינן בטלין כדברי הרב ז"ל, אלא דכאן אפשר שלא כטעמו של הרב ז"ל, דהתם שאני שכל הרואה, גבינה של עכו"ם, יודע ומכיר שבאיסור העמידה, שהרי הוא מעמידה בעור קיבה, והרי הוא כאילו האיסור בעין, משא"כ כאן שאע"פ שהכל יודעין שלא עמדה בלי מים, אין הכל יודעין שהעמידה במים שאולין.

לח. בתוד"ה ולבטיל. וי"ל דה"מ מין במינו, אבל מין בשאינו מינו כי הכא, בטל שפיר.

כ' הפנ"י, לכאן הך מילתא מרפסא איגרא, יציבא בארעא וכו', דהא למאי דקיי"ל כרבנן דמין במינו מדאורייתא חד בתרי בטיל, ובשאינו מינו בששים, א"כ למה נחמיר במין במינו יותר מבשאינו מינו. וכה"ג קשיא לי בכמה דיני תערובות שהחמירו חכמים דלא סגי' בששים, כגון תרומה וערלה וטבל ויין נסך, וכה"ג בדברים חשובים דאפי' באלף לא בטלו, ולמה החמירו בכל הנך במינו יותר מבשאינו מינו, כיון שאינו מינו מדאורייתא חמור טפי.

[ולענין דשיל"מ כבר הקשה כע"ז הר"ן בנדרים [נב].] וז"ל, כיון דלרבנן בכלהו איסורי מב"מ בטיל כמו בשא"מ, מה ראו חכמים לחלק בדשיל"מ בין מינו לשא"מ ומאיזה טעם, וכך נ"ל וכו' לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו, אינו מחלישו ומבטלו, אלא מעמידו ומחזקו וכו', מ"מ מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זל"ז כיון דחד אסור וחד שרי, שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם, אלא אחר חילוקן באיסור והיתר וכו', ולפיכך כל שחלוקין באיסור והיתר אפי' מין במינו בטיל דהו"ל כמין בשא"מ, ומשו"ה בדשיל"מ נטו רבנן משום חומרא לדר' יהודה, דכיון דאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר, שהרי אף הוא סופו להיות ניתן כמותו, אמרינן שאינו בטל במינו, דא"ה הוה דמו טובא, חדא שהן שוין במין, ועוד שאינן חלוקים לגמרי באיסור והיתר, ומשו"ה לא בטיל, אלא בשאינו מינו כדי שאותו חילוק שיש בין מינו לשאינו מינו ישלים אותו שיווי שנתוסף כאן משום דשיל"מ וכו'. עכ"ל [בקיבור], יעו"ש, אבל קושית הפנ"י משאר דוכתי שהחמירו במין במינו טפי מבשאינו מינו, לא מיתרצא בהכי].

והנראה לענ"ד בזה דודאי טעמא רבה איכא, דכיון דשאינו מינו בטעמא תליא מילתא, משו"ה כיון דביותר מששים ליכא נותן טעם כלל, א"כ הוי כאילו הוכר האיסור ונסתלק מן ההיתר וכמאן דליתא דמי, משו"ה לא שייך להחמיר בהן כלל דדמיא לחוכא וטלולא, משא"כ במין במינו דלאו בטעמא תליא מילתא, שהרי לעולם טעם האיסור וממשו נרגש כמו ההיתר, משו"ה החמירו חכמים בכל הנך אף ביותר מששים, והיינו כאו"א לפי מה שנראה להם, במאה או במאתים או אפי' במשהו וכו'.

לח: חטין בחטין נמי נהי דלר' יהודה לא בטיל וכו'.

הקשה בתור"פ, לר' יהודה היכי משכח"ל תרומה עולה באחד ומאה, הא מין במינו הוא, וי"ל דר' יהודה לא אמר אלא בדבר לח, דומיא דדם הפר, אבל יבש ביבש כגון דגן מותר דבטיל. וא"ת הכא אמאי לא בטיל הא הוי יבש ביבש, י"ל דמייירי בשומן נבילה שהותך שהוא לח, ושחוטה כמו כן. [א"ה, קב חטין שלו שנתערב בעשרה קבין של חבירו, לכאן הוי יבש ביבש, דלא משמע דבקמח מייירי דאיכא מרבנותא דסברי דחשיב לח בלח].

לח: א"ל וליטעמין הא דא"ר חסדא וכו' ה"נ דכי אית לה בעלים לא בטלה.

כ' המהרש"א, תימה אמאי לא דקדק הכי אהך פלוגתא גופה דר"י ורבנן, דבין לר"י בשאינו מינו ובין לרבנן אף במינו דבטל, ה"נ דכי אית ליה בעלים לא בטיל, וי"ל דודאי מסתמא כל איסורין לית להו בעלים,

דמסתמא בעלים מפקירין להו, ובהכי ודאי מצינן לאוקמא מילתא דר"י ורבנן, אבל מילתא דרב חסדא לא משמע ליה, דהא קאמר שחוטה אינה בטילה לפי שאפשר וכו', ושחוטה מסתמא אית לה בעלים, ואפ"ה אי לא לפי שאפשר וכו' היה בטילה, ודומיא דהכי נבילה דבטילה אפי' באית לה בעלים.

ומש"כ המהרש"א דסתם איסורין מסתמא בעלים מפקירין להו, כ' בקרני ראם וז"ל, לא אבין, דפשיטא דאיסורי אכילה [לית] [אית] להו בעלים, ולמה יפקירם כיון שיש לו בו היתר הנאה. [א"ה, אולי כוונת המהרש"א דבכה"ג שנתערב בהיתר, דאם יש לו בעלים אינו בטל ואוסר הכל, בזה הוא דמפקיר האיסור, דמאי מהני ליה הנאתו אם עי"ז יאסר היתר המרובה].

לח: ברש"י ד"ה ולא שני ליה. ומתני' ממון שאין לו תובעין היום, דאושלתניהו ניהלה עד לאחר יו"ט.

[ואיסור תחומין שאינו אלא היום, בטל. ל' המאירי בשמו]. וכו' הרש"ש, ולענ"ד נראה דאף לאחר יו"ט נקרא אין לו תובעין, דאין לה לתבוע רק מים אחרים. ולשון שאלה דנקט, הוא משום דבלשון הלואה אסור, כדאיתא ריש פ' שואל [שבת קמח]. [א"ה, לפ"ז אף קב חטין שנתערב בעשרה קבין חטין של חבירו, יהא ממון שאין לו תובעין, דאין יכול לתבוע אותו חטין עצמן, ואולי יש לחלק דמ"מ נעשה כשותף בכל הני י"א קבין דתערובת] [שהרי אין יכול ליתן לו חטין ממקום אחר], אלא שאין חלקו מבורר, משא"כ הכא דתחילת ועיקר חיובה, לפרוע אחרים הוא, אמנם הא דחשיב בורר צורר מגרנו של חבירו יש לו תובעין [עיין פיר"ח], אכתי תקשי].

לט. ברש"י ד"ה שיש לו מתירין. למחר יוליכוהו, או היום יאכלוהו כאן.

הקשה הצ"ח [ע"ד תוס' לעיל לח: בד"ה ולבטיל, בסו"ד], דלכאן הלא די במה שיותר למחר, [וכ"כ ר"ח העיסה זו מחר מותרת וכו'], וכדלעיל [ד]. דג"כ א"ר אשי דשיל"מ וכו', ושם ליכא היום שום היתר. ותירץ דשם לענין מין במינו מיירי ודי במה שיהיה מותר למחר, אבל הכא מין בשאינו מינו הוא [וכקושית תוס' בד"ה משום, ולא ס"ל לרש"י כתירוציהם], ולא די במה שיהיה מותר למחר כשאר דשיל"מ דבשאינו מינו בטל, אבל במה שיש לו מתירין היום, חמיר טפי, ואפי' באינו מינו לא בטיל, כמו שביאר הר"ן בנדרים [נב], וכ"כ הר"ן כאן בקיצור]. [דעיקר טעמא דדשיל"מ לא בטיל, משום דשין זה וזה בהיתר, ודברים השוין שנתערבו, מעמידין ומחזקין זל"ז ולא מבטלין זא"ז, והו"ל כמין במינו דלא בטל לר' יהודה, דעד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא משום שחלוקין זה מזה בדינם, שזה איסור וזה היתר, אבל כשיש היתר לאיסורו, שוין הן, וכשהיתר הוא עתה דומין הן טפי זל"ז בדינם, ואזלינן בתר דמיון בדינם ולא אחר חילוקן בעצם. ל' הר"ן שם בקיצור, יעו"ש]. וכאן אולי סובר רש"י ג"כ כסברת רב"י שהביא הב"י ביו"ד סי' ס"ט, שמה שמותר היום לא מיקרי דשיל"מ, שהרי לדבר זה לא נאסר כלל, ולכך בעינן שמחר יהיה מותר גם למה שנאסר היום, אבל אע"פ הועיל לנו מה שגם היום יש לו היתר, שגם בשאינו מינו לא יתבטל. [ולפ"ז ביאור דברי הר"ן דהכא כך הוא, דמתחלה כ' דהוי דשיל"מ מחמת שמוותר למחר, והביא דהקשו ע"ז דהא מין בשאינו מינו הוא ובטל אפי' בדשיל"מ, ותירצו כתוס', וע"ז מסיק לדבריו בנדרים בשיטת הרי"ף, דלפ"ז הו"ל דשיל"מ מצד היתרו לאכלו היום בתוך תחום שתיהן, אשר לפ"ז שפיר אינו בטל אפי' בשאינו מינו].

ועיין בהגרע"א שנסתפק בביאור דברי רש"י, אי חד טעמא קאמר, [ובעינין לתרווייהו, שיהא מותר לגמרי למחר, וגם עתה יש בו קצת היתר, ועי"ז אינו בטל אף כשאינו מינו]. או תרי טעמי נקט דסגי בכל א' לענין שאינו בטל במינו, [מיהו לפ"ז, באינו מינו יתבטל, ושאינו הכא דחשיב מינו מטעמא שכ' תוס' ושאר, יעו"ש ההכרח לזה].

לט. ברש"י ד"ה סדומית. דקה היא מאד ובטלה.

אבל בפיר"ח כ' איפכא, דמלח סדומית אינו נימוח במים, וביה איירי מתני', וכ"ה בערוך [הו"ד עה"ג], וכ"כ רש"י עצמו בב"ב [כ:]: דמלח סדומית עבה וקשה כאבן, והעיר בזה מהר"ם שי"ף. [ואולי הכא מיירי אחר ששוחקין אותו, וס"ל דקודם ששוחקין אותו אין רגילין ליתן ממנו לעיסה ותבשיל, דאל"כ ליפלוג ולישני בדידה].

לט. חמשה דברים נאמרו בגחלת וכו'.

בבגדים, או שמוציא הכלי לצורך פיקו"נ, דמסתברא דא"צ לחזור אחר כלי שאין בו ריח].

לט. נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם.

פירש"י אין להם שום שביתה, לא במקומן, ולא כרגלי הבעלים, ולא כרגלי הממלא. וז"ל המאירי, וזה שביארנו בנהרות המושכין וכו', כרגלי כל אדם, פירושו שאם מיילא אחד לעצמו, הרי הן כרגליו, וכל שנתנן אח"כ לחבירו, אין יכול להוליכן אלא כרגלי הנותן, שכשזכה הראשון בהן, קנו שביתתו וכו', וא"כ כרגלי כל אדם האמור בהם פירושו כרגלי הממלא. ומ"מ גדולי המפרשים כ' בעירובין, שכל שאמרו כרגלי כל אדם, פירושו שאפי' מיילא ראובן מהם, יכול שמעון להוליכם כרגליו, אף בלא נתן לו האחר. [והרא"ש [סי' י"א] פי' כהמאירי, וכ' דאין לפרש כרגלי כל אדם כרגלי כל מי שהוא בידו עתה ואפי' מלאו אחר, [משום דבתוספתא מסיים בה כרגלי הממלא. וכבר כ' בקרב"נ דהגי' לפנינו כרגלי כל אדם], ומשמע דלחאי פירושו עכ"פ באותה שעה שהן ביד ראובן, כרגליו הן, ואין יכול שמעון להוליכן אלא כרגלי ראובן, אלא שמשנתנן לשמעון נשתנתה שביתתן להיות כרגלי שמעון [לאותה שעה שהן בידו]. אמנם ל' רש"י "אין להם שום שביתה" וכו', משמע כגדולי המפרשים שהביא המאירי, דאף כשלא נתן לו ראובן הממלא, יכול שמעון להוליכם כרגליו].

השו"ע [בסי' שצ"ז סט"ו] פסק כהמאירי והרא"ש דהרי הן כרגלי הממלא. וכ' הגרע"א [בתוספתו למשניות] דבשל יחיד היינו דוקא אם אותו יחיד נתן רשות ביו"ט לאחר למלא ממנו, הוי כרגלי אותו הממלא, כיון דבעודן מושכין אין להם שביתה ולא נעשו כרגלי הבעלים, וכשממלא זה שראויים לקנות שביתה [שכבר אינו מושכין], תיכף הממלא הוא הבעלים, כיון דברשות עשה וכאומר מלא לך וזכי, אבל במילא שלא ברשות, מיד כשמילא נעשו כרגלי הבעלים דהיינו כאותו יחיד שהוא בעל הבור.

לט. הכא במאי עסקין במכונסין.

כ' הרשב"א, נראה שרש"י ז"ל מפרש במכונסין שאינן נובעין, אלא שנתכנסו שם מן הגשמים, [וכ"ה להדיא בפיר"ח], או שמילא בכתף, שהוא ז"ל פירש נהרות המושכין היינו סתם נהרות שיש להם משך להלאה ממקום מקור נביעתן, מעיינות הנובעין ואין יוצאין מגומות נביעתן לימשך הלאה, ע"כ, אלמא כל שנובעין אין קונין שביתה, [ואין קרויין מכונסין אלא מי גשמים שנתכנסו שאין כאן לא נביעה ולא המשך. מאירי]. אבל הראב"ד ז"ל פירש בעירובין, מכונסין שאין מושכין אע"פ שהן חייך, ולפי פירושו ה"ק, נהרות המושכים ממי הגשמים ושלגים שזחילתן מרובה, ומעיינות הנובעין שזחילתן מועטת והולכין לאט, הרי הן כרגלי כל אדם משום דניידי, [אע"פ שאינן חיים כגון של הפשרת שלגים. מאירי], וכל דנייד אפי' כל דהו, לא קנו שביתה וכו'.

לט. ומר סבר בירא דשותפי ניהו.

כ' בתוס' רי"ד, פי' אע"ג דקרי ליה בירא דשותפי, אינה דומה שותפות זו לשותפות בהמה וחביות, שנהיה צריכין הנה בבור של עולי בבל לברירה, דודאי שותפות בהמה וחביות שאם יקח אדם מהם בלי חלוקה, שותפיה קפיד בהדיה, קנו שביתה אצל שניהם, וכיון דקפיד חד אחבריה, אוסר עליו, ואם חלקו ביו"ט אנו צריכין לברירה, אבל שותפות דבור אינה כן, דהא לא קפיד כל חד וחד במאי דממלא חבריה, והלכך לא אסר עילויה, והרי הן המים כרגלי הממלא, ואפי' למאן דלית ליה ברירה הרי הן כרגלי הממלא.

לט. ברש"י ד"ה כרגלי הממלא. ולית ליה דר"י בן נורי דאמר חפצי הפקר קונין שביתה לעצמן במקומן.

אבל המאירי כ' וז"ל, שלא אמרו חפצי הפקר קונין שביתה במקומן, אלא בדבר שאין יכול לזכות אלא המוצאן, ואין מציאתו עולה על לב בני אדם שתחול עליהם שביתתם כשיגיע לידם, אבל בור זה שהוא הפקר לכל העולם, ויש בו מים לכולם, הרי לב הכל עליהם, ושביתת כל

הרא"ש [בסי' י'] מסיים בה בשם הירושלמי [ה"ד, וכ"ה בתוספתא פ"ד ה"ז] מברכין [בורא מאורי האש במוצ"ש] על השלהבת ואין מברכין על הגחלת. והא דאסרינן לברך בשלהבת של ע"ז ואע"ג דשריא, משום דיש עמה גחלת [האסורה] ואע"פ שאין הברכה אלא על השלהבת. ובקרב"נ [אות א'] הביא, דהמאירי ל' יישב בזה אמאי לא תני ששה דברים בגחלת, וליחשב נמי הא דאין מברכין על הגחלת ומברכין על שלהבת, אלא משום שלא תטעה לומר א"כ מברכין נמי על שלהבת ע"ז. והקשה ע"ז הקרב"נ, היאך נטעה, הא מתני' שלימה היא [בברכות נא:] דאין מברכין על נר של ע"ז, ועוד אין תני הך דינא בירושלמי הלא יכול לבא לידי טעות, ולי נראה דלק"מ, דתלמודא דידן סבר דגחלת כשהן לוחשות מברכין עליהם, כדאיתא בברכות [נג:]: וכו', משו"ה לא תני גחלת אין מברכין עליה, דלפעמים על גחלת נמי מברכין, אבל הירושלמי סבר אפי' על גחלים לוחשות אין מברכין. ובגליוני הש"ס למהר"י ענגיל תירץ, דגמ' דידן לא חשיב רק מה שהגחלת הוא יותר ממש מן השלהבת, [והא דאין מברכין על הגחלת לא תליא במה שיש בו ממש, רק במה שאין באורם הנאה חשובה].

לט. הקדש דלא מאיס ולא בדילי וכו'.

וכ' רש"י ותוס', דודאי בדילי מהקדש כדאמרינן בפסחים [ו.], מ"מ לא בדילי כ"כ כמו מע"ז. וכ' ע"ז השפ"א, י"ל עוד, דכוונת הגמ' דבהקדש לא בדילי אינשי מיניה במידי דמותר, כגון בשלהבת, ואי יהיה מותר א"כ יהיה שכיח להשתמש בשלהבת הקדש, ולהכי גזרו אטו גחלת, אבל בעכו"ם אפי' שלהבת דמותר מ"מ לא שכיח להשתמש בהו, דמאיס ובדילין אפי' מן ההיתר, ולכך לא גזרו ביה.

לט. ותיפוק ליה משום קיסם וכו'.

עיין במצפ"א דהו"מ לשינויי כדמשני רב אשי בשבת [צג:]: לענין מוציא אוכלין בכלי, דאם שגג בשניהם, חייב שתי חטאות, לחד מ"ד אפי' אם נודע לו על זה ואח"כ נודע לו על השני, ולחד מ"ד כשנתכפר על זה ואח"כ נודע לו על השני, וה"נ הכא. [ויש לדון, דכיון דחיובא דשלהבת ליתיה בלא קיסם שעמה, א"כ כל היכא דנתחייב בהוצאה זו אף על הקיסם, חד חיובא הוא דאיכא, ולא דמי לאוכלין בכלי, דאפשר שיתחייב על כל א' מהם לחודיה].

וז"ל המאירי, הוציא קיסם זה בשיעור המחייבו, וכן חרס זה בשיעור המחייבו, והוציא שלהבת עליהם, אינו חייב אלא אחת, ר"ל על הקיסם או על החרס, אבל לא על השלהבת, שא"כ כשאמרו בסוגיא זו ותיפוק ליה משום קיסם, עד שהוצרך להשיב דלית ביה שיעורא, היה לו להשיב שהוציא בקיסם ולחייבו בשתים, אלא שאין חייב באלו אלא אחת, והוא שאמרו [שבת צ.]. המוציא קופת הרוכלים אע"פ שיש בה מינין הרבה, אינו חייב אלא אחת.

לט. ותיפוק ליה משום מנא, בחספא.

הקשה הרשב"א, והא במנא נמי הו"מ לשנויי ליה, וכשאין צריך לכלי, וכדאמרינן בפ' המצניע [צג:]: המוציא אוכלים כשיעור בכלי, חייב על האוכלים ופטור על הכלי, ושלהבת אפי' כל שהוא ראויה היא וכשיעור היא, וי"ל, דהכא שאני, דכיון שא"א להוציא השלהבת בפנ"ע, כצריך לכלי הוא.

לט. בתוד"ה ותיפוק ליה. וא"ת וליבטיל מנא וכו' פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי וכו', וי"ל דשאני הכא וכו' דלית בה ממש.

בהגהות בן אריה כ', דאתיא כרב אשי דאמר הכי בשבת [סב:]: לענין מוציא צלוחית של פליטון שאין בה בושם, [רק נקלט בה הריח], דמשו"ה מחייב עלה משום דאינה בטלה להריח שאין בו ממש, אבל מוציא פחות מכשיעור אימא לך דפטור אף על הכלי. וכ"כ בפור"י. [ובקושיהם דמדמו שלהבת לפחות מכשיעור, לכאו' אזלי בסברת רב אדא בר אהבה התם, דמדמי ריח הנקלט בכלי לפחות מכשיעור. או שמא שלהבת חשיבא להו טפי יש בה ממש, דהא איסור דרבנן מיהא יש בהוצאתה, אבל בריח הנקלט לכאו' ליכא איסורא כלל, [כשאין עובר על הכלי, כגון בנקלט

זוכה וזוכה עליהם, וכל אחד מן הממלאים שביתתו חלה בחלקו מדין ברירה.

לט: ואי אמרת בירא דשותפי הוא אמאי מותר וכו'.

כ' המהר"ם, נראה דהר הבית והלשכות והעזרות פשיטא דהפקירא לכו"ע, ומזה לא הקשה, ולא פליגי אלא בבור של עולי בבל, דא"כ לא משני מידי במאי דקאמר לרחוץ בבור הכי נמי וכו', דהר הבית והלשכות והעזרות מאי איכא למימר. [והתוס' בנדרים [מז: בד"ה ומותרים והו"ד ברע"ב] כ' דהבור הוי כהפקר ולא כדבר של שותפים, ותמה התו"ט למה נקט בור טפי מאינן. ולכאור' כוונתם כמש"כ המהר"ם, דבור הוא דשו"ט בסוגיין אי הוי הפקר, או דשותפות, אבל באינן פשיטא לן דהפקר נינהו. אמנם בעיקר דברי המהר"ם צ"ב, דלכאור' העזרות אינן לא דהפקר ולא דשותפות, אלא דהקדש, ובפיהמ"ש להרמב"ם שם כ', אע"פ שהוצאה והבנין שלהם מממון כל ישראל וכל אחד מהם יש בהן זכות, אין זה כי אם זכות מעט מאד שאין לאחד מהם שום רשות. ועיין בתו"ט דהא דלא תני חומת ירושלים ומגדלותיה, משום דתליא בפלוגתא דתנאי בנדרים [יא.]. אם באין משיירי הלשכה או לא, ולכאור' עז"ע דמחצית השקל שנותנין כל ישראל, הקדש הוין].

לט: הכא במאי עסקינן למלאות.

ופירש"י דסמכינן אברירה, ואמרינן וכו' מים שעלו בכדו, הן המבוררין מן השמים לחלקו. כ' הגראמ"ה, צע"ג, דא"כ לא שייך לעולי בבל כלל, דגם בשותפין מותר, ועוד דהאי תנא הא לית ליה ברירה, דאסור ליכנס בחצר, ועוד דא"כ מאי מקשי מדר"ג אדר"ג, הא אשכחן כמה תנאי דפליגי בברירה, ומוקי ר"ג למתני' דנדרים [מה:]: כמ"ד יש ברירה וליה לא ס"ל. ויעו' בדברי הגראמ"ה לעיל שכ' לבאר הך שינויא דלמלאות, דהוי כמו יש בו דין חלוקה, וחלקו לענין המים, דשרי אפי' למ"ד אין ברירה, דמודר הנאה מותר בנכסים לאחר מכירה כדמוכח בעלמא, רק בשותפין דעלמא שייך ברירה על גוף קרקע הבור וחולוכדמוכח בב"ק [נב:]. ובעולי בבל המקום הפקר לכו"ע. והדר מקשה מר"ג דתחומין אר"ג דמעשר בהמה וקלבון דרבנן.

לט: ור"ג אמר אפי' חלקו גדיים כנגד גדיים וכו'.

הקשה המהרש"א, לפי מש"כ רש"י במתני' דבור של עולי בבל כרגלי הממלא משום דקסבר יש ברירה להחמיר, [ואמרינן דמאתמול נמי להאי גברא חזו וברשותיה קיימי], אמאי לא אמרינן הכא נמי יש ברירה להחמיר לחייבו במעשר, י"ל דהו"ל חומרא דאתי לידי קולא לפטור מקלבון. וכ' ע"ז המהר"ם ש"ף, לא ידעתי מאי קאמר, דלא נימא חומרא דבאורייתא [דמעשר בהמה] דאתי לקולא במדרבנן [דקלבון]. והוא תירץ דאין שייך לומר הכא יש ברירה להחמיר, דהוי מביא חולין לעזרה. ועיין ברש"ש בשם ס' באר אברהם שתירץ, משום גזירה דאתי לאפרושי מפטור על החיוב. והקשה על תירוץיהם מהא דב"מ [ו:]: הכא במאי עסקינן כגון דלית ליה אלא תשעה והוא, [הספק פדיון פטר חמור, או ספיא דקפץ א' מן המנויין לתוך הדיר, דמה נפשך אי בר חיובא הוא שפיר קא מעשר, אי לאו בר חיובא הוא תשעה לאו בר עשורי נינהו], אלמא לא חיישינן להני חששות שחששו המהר"ם ש"ף והבאר אברהם, ולדעתי אין כאן קושיא, ע"פ מה דאיתא התם [במסקנא] דספיא לאו בר עשורי הוא, דעשירי ודאי אמור רחמנא ולא עשירי ספק [ולא ס"ל לחלק בין ספק במציאות כהנך דהתם, לספיא דדינא כספיא דהכא אי יש ברירה].

לט: ברש"י ד"ה הרי אתה עלי חרם, דכתיב לא יחל דברו,

וברישא דהריני עליך חרם דהמודר אסור לא הזכיר קרא דלא יחל דברו. ולכאור' אזיל בשיטת הרמב"ם [בפ"י מהל' נדרים הי"ב] דלא שייך לא יחל דברו במודר, שלא נדר, [אלא המדיר יעבור בבל יחל אם ההנה (המודר), דאילו לשיטת הר"ן [בנדרים טו. בד"ה הלכה], המודר הוא שעובר בבל יחל ולא המדיר.

לט: בתוד"ה הכא. ועוד, אין סברא לרב ששת שיקנה המגביה בלא מתכוין.

הקשה הצ"ח, מה בעי בקושיא זו על רש"י, ואמאי לא קשיא להו על הגמ' בתחילת הסוגיא, דקאמר מר סבר בירא דהפקירא דהיינו רב ששת, דקשה תינח דלא קנה חברו, אבל אין סברא שיקנה הממלא בלא כונה. והנלע"ד בזה, דלרבנן דפליגי על ר"י בן נורי וסבירא להו דנכסי הפקר אינן קונין שביתה, היינו כל זמן שהם מונחים במקום הפקר, אבל מיד שבאו לרשות אדם שיש לו שביתה, אף שלא כיון לזכות בהם כלל ולא קנאם ועדיין כהפקר הם, מ"מ כיון שאין להם בעלים שיקנו שביתה בעליהן, הן קונין שביתה אותו שהן בידו, ועפ"ז ניחא, דבשלמא לפי ההוא דריש הסוגיא דפליגי אי בירא דהפקירא או בירא דשותפי, שפיר סבר רב ששת כרגלי הממלא, כיון דסבר דלא קנה חברו, אף דגם הממלא לא קנה, מ"מ כיון שהם ברשות מי שיש לו שביתה ואין להם בעלים שיקנה שביתה בעליהן, קונין שביתה הממלא שהם עתה ברשותו וכו', אבל רש"י כאן שמחק הגירסא וגורס דפליגי במגביה מציאה וכו' [אם קנה המגביה], ולתרווייהו מי שנתמלא לו לא קנה, אם נימא דגם הממלא לא קנה, [דהא אין סברא שיקנה כשאינו מתכוין, רק דנימא דלענין שביתה פליגי, ובסברא הניל]. ופליגי ר"ג ור"ש אם נכסים שאין להם בעלים קונין שביתה כשהם ביד אדם, דלרב ששת קנו שביתתו ולר"ג כיון דאכתי הפקר הם לא קנו שביתה כלל עד שיזכה בהם אדם, א"כ לא שייכא פלוגתייהו כלל במגביה לחבירו או הממלא לחבירו, והו"ל למינקט פלוגתייהו במפקיר נכסיו [ועדיין מונחים ברשותו] אם קונים שביתה וכו', ועל כרחק וכו' ש"מ דפליגי אם זוכה המגביה, ושפיר הקשו התוס' שאין סברא שיקנה בלא מתכוין.

לט: בתוד"ה הכא, לכן נראה לרשב"ם וכו' אבל הכא וכו' דלאהוי חב לאחרים דהא איכא הרבה מים וכו'.

וכ"כ הרשב"א בשם הרז"ה, והקשה עליו ז"ל, וגם זה אינו מספיק כל הצורך, שא"כ ממלא ממים מכוסין ואפי' ממים נובעין מועטים, ישתנה הדין כפי השתנות שיעור המים, ור"ג ורב ששת לא העמידו דבריהם בבור ידוע. וגם על פירוש ר"ת הקשה הרשב"א, שאף לפירושו אינן כרגלי מי שנתמלאו לו משעת מילוי אלא משעת קבלה וכדברי רש"י ז"ל, [ואילו מילא לראובן, ונתן לשמעון, הרי הן כרגלי שמעון, והכי הו"ל הרי הן כרגלי שמעון המקבל, א"נ לימא אינן כרגלי הממלא, יעו"ש בדבריו לעיל מזה שהקשה כן לפירש"י], ועוד דאף לכשתמצא לומר שלא קנה לו המגביה אלא כרגלי לרב ששת, מ"מ אינו קונה לו דוקא כרגלי, אלא שלא קנה לו יותר מרגליו, וליתר מרגלי הממלא הרי הן כהפקר, וכיון שכן, כשיקבלם זה יהיו כרגליו. ומסיק דהמחזור כמש"כ ר"ח ז"ל, דהדר ביה ר"ג כאן וסבר המגביה מציאה לחבירו קנה חברו.

לט: מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו וכו' לא יביאו לו.

כ' בתוס' ר"ד, פי', אפילו למ"ד כרגלי המפקיד, יש להם אלפיים אמה לכל רוח, דלא אמרינן כרגלי המפקיד או כרגלי נפקד אלא על יותר מאלפיים אמה דהיא ע"י עירוב, אבל באלפיים של עיר, משעה שהפקידם אצל אותה העיר וקנה שביתה שם, יש להם אלפיים אמה לכל רוח, משו"ה תני לא יביאו לו מפירותיו, דדוקא אצלו לא יביאו להוציאם חוץ לאלפיים אמה של עיר, אבל לאלפיים אמה שבעיר רשאים להוליכם. ולא היא, דדבר זה לא יתכן שיקנה שני שביתות, אצל המפקיד ואצל השומר, אלא ודאי אם כרגלי המפקיד הם, לא יזיזם ממקומם.

מ. אא"כ זוכה להם מנותיהם מערב יו"ט.

פירש"י שמסרם לאדם אחר במשיכה וא"ל זכה במנות הללו לפלוני ופלוגי, וז"ל הרשב"א, י"מ דלא מזכה ע"י אחר קאמר, אלא כל שאומר מנה זו אתן לפלוני ומנה זו לפלוני, ה"ז לגביה כמזכה להן אע"פ שלא נתנן להם עד למחר ביו"ט, וכשואל כלי מחבירו בעיו"ט, דאמר ר' יוחנן [לח.]. דהרי הוא כרגלי השואל ואע"פ שלא נתנו לו אלא ביו"ט, וכמוסר בהמה לרועה אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט דתניא [לז:]: הרי הוא כרגלי הרועה, וכל שבדעת הבעלים למסור ביו"ט, לא קנו שביתה כרגלי הבעלים אלא כרגלי מי שדעתו למסור לו ביו"ט, והא נמי דכוותיהו היא.

בד"ה ביו"ט, ודף מו. בד"ה הנהרות]. והכא כיון שהם ביד הנפקד, הוא נחשב בעל הנכסים וקנו שביתתו.

מ. ברש"י ד"ה לא יוליכו. לסעודת הלילה.

כ' הרש"ש, צ"ע דזה אפי' זכה להם אסור, דמכין מיו"ט לחול, עיין מג"א סוס"י תרס"ז וריש סי' תק"ג [דאפי' מיו"ט ראשון לשני אסור להביא יין או שאר הכנה]. ועוד, לפמש"כ הבי' [בסי' תט"ו] שדעת רש"י דאפי' עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשות, ונראה פשוט דה"ה כליו נמי, ויאסר אפי' זכה להם. ועיין לעיל ספ"ק [טו]. דכל שניאותין ממנו בחול משלחין אותו ביו"ט. והגראמ"ה כ', דכוונת רש"י כשיו"ט בערב שבת, שיכול להוציא לצורך הלילה כשהניח עירובי תבשילין. [והא הוצרך רש"י להעמיד מתני' בכה"ג, אולי נתכוין לתרץ קושיית תוס' ישנים [בד"ה אלא] מאי שנא משואל. דסגי במה שדעת הבעלים בעיו"ט להשאילו, ולהכי מוקי לה לצורך סעודת הלילה, דדעת בעה"ב לזמנם שיאכלוהו היום, אבל לא אדעתא דסעודת הלילה [וכעין סברת התוס' רי"ד המובא לעיל בסמוך בס"ד, אלא דלהתוס' רי"ד אין דעתו שיאכלום במקום אחר חוץ לביתו, ולרש"י לא תלה במקום אלא בהיום].

מ. בת"י ד"ה תנו. מרישא וכו' לא מצי למידק וכו'.

בהגהות בית מאיר תירץ קושייתם, דאילו מרישא י"ל דעד כאן לא קאמרו רב דהם כרגלי מי שהפקידו אצלו, היינו שנפקד יוכל להוליכם בכל מקום שהוא הולך בחזקתו ובשמירתו, אבל להביאם להמפקיד בשבת, שאז בשבת נתברר שמעיקרא כשקידש היום כבר היו ברשותו ואמרינן יש ברירה לחומרא לכן אסור, משא"כ בסיפא דסתמא קתני ואם עירב הוא פירותיו כמוהו, דמשמע דכל אדם יוכל להוליכם במקום שהמפקיד יכול לילך, ואפי' לא להחזירם להמפקיד בשבת, כי אם אפי' ברשות הנפקד ובשמירתו, שפיר מקשה. [ודו"ק כי רש"י ז"ל פ"י הסיפא נמי על דרך הרישא ולכן צ"ע]. עכ"ל.

מ. מילתא אגב אורחיה קמ"ל דלישקי אינש בהמתו והדר לשחוט משום סירכא דמשכא.

ופירש"י שתהא נוחה להפשיטה, דע"י השקאתה אין העור נדבק יותר מדאי בבשר, ומילתא חדתא בדרך ארץ השמיענו. וכ"כ הר"ן ובשיטת ריב"ב. אבל בפיר"ח וברי"ף פירשו דאי איכא סירכא משתמטא, וכוונתם כמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש ז"ל, כי ההשקאה קודם שחיטה יתיר ריאתה, ואם יש שם סירכא חלושה, נשמטת ונכרתת. ובהגהות הב"ח להרי"ף הביא ע"ז הג"ה מרי"ף ישן ז"ל, ואני שמואל [זה הוא הרשב"ם] תמה ע"ז הפירוש, שנראה שעל סרכי הריאה הוא אומר כך, וח"ו לא תהא כזאת בישראל להכשיר את הטריפה בהערמה, ואנו מפרשים על סרכי העור שיהא נוח להפשיטו ממה שהוא כרוך ואדוק בבשר, עכ"ל. ולא קשה מידי, דודאי אותן הסירכות שבאות מחמת נקב או שסופו לינקוב, לא תינתק ע"י השקאה כלל, אלא דוקא סירכות הבאות מחמת זיעה וכמש"כ בספר הכלבו משם רבותיו.

מ. ומי אית ליה לרבי מוקצה והא בעא מיניה וכו' פצעילי תמרה לר"ש מהו וכו'.

כ' המהרש"א, לר"ג דאית ליה בריש מכילתין [ב]. דביו"ט סתם לן כר' יהודה דמוקצה אסור משום דקיל ואתו לזלזולי ביה, ובשבת דלא אתו לזלזולי ביה, סתם לן כר"ש דשרי מוקצה, [וכן פסק הרי"ף בשמעתין], ודאי דלא פריך הכא מידי, דההיא דהכא ביו"ט איירי ואסר רבי מוקצה כר' יהודה, וההיא דפצעילי תמרה איכא לאוקמה דבשבת מיירי ושרי רבי מוקצה כר"ש, אלא לאינן אמוראי דלא מפלגי התם במוקצה בין יו"ט לשבת פריך שפיר. והפנ"י כ', דרש"י נזהר במה שמפרש בהך איבעיא דפצעילי תמרה לר"ש מהו, וכ' לאכול מהן ביו"ט, וכוונתו מבואר שבא לומר דפשיטא ליה לתלמודא דהך איבעיא איירי ביו"ט, והיינו משום דבשבת לא משכחת הך מילתא דגרוגרות וצימוקים ופצעילי תמרה, כמש"כ רש"י להדיא לעיל [לד:]: במשנה דעומד אדם על המוקצה (דטעם) [דסתם] מוקצה דגרוגרות וצימוקין אין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה, וכיון דשבת קובע דכתיב וקראת לשבת עונג, א"כ א"א לאוכלן בשבת אפי' עראי, אם לא ע"י הזמנה בהפרשת מעשר

וי"ל דמזכה ממש ע"י אחר קאמר, ושואל כלי, או בהמה לרועה, שאני התם דדעת המשאל והשואל בכך וכן הרועה ובעל הבהמה, אבל כאן אע"פ שדעת בעה"ב בכך, אין דעת האורחים סומכת בכך, לפי שאינם יודעים איזו מנה ייחד לכל א' וא' מהם, וכן עיקר. והר"ן כ' ז"ל, שאני התם דא"ל משאל לשואל גופיה, הלכך סמכה דעתיה, אבל הכא דלא אמר ליה [דאע"פ שזימנו, לא א"ל ליטול מנה זו. וכמש"כ הרשב"א], בעינן זיכוי. [וכ"כ ת"י בקיצור].

וז"ל התוס' רי"ד, פ"י, לא מבעיא אם זימנם ביו"ט, אלא אפי' אם זימנם מאתמול, לא אמרינן כיון דידע דאכלי גביה אוקמינהו ברשותיהו, דאדעתא דהכי זימנם שיאכלו המנות בביתו ולא שיוליכום עמהם. [ולפ"ז אפי' הודיעם איזו מנה מייחד לכא"א, לא אוקמינהו ברשותיהו, משא"כ לטעמא דהרשב"א].

מ. רב אמר כרגלי מי שהפקידו לו.

כ' הר"ן, מיהו איכא למ"ד שאין מוליכין את הפירות אלא למקום שהמפקיד והנפקד יכולין לילך. וכ' הבי' [סוס"י צ"ז], דנראה דהם מפרשים כרגלי מי שהופקדו אצלו, אף כרגלי מי שהופקדו אצלו קאמר. ובטעמא דהנך רבוותא, כ' ביש"ש [סי' ט"ז] משום דמספק"ל אי כרב אי כשמואל. אבל הפנ"י כ' דזה נראה דוחק גדול, ויותר נכון לפרש הטעם, דנהי דמצד שהם באחריות הנפקד קנו שביתתו במקומם, אכתי במאי פקע מהם שביתת הבעלים הראשונים, שהרי הם ממון בעלים ממש, ולגבי הנפקד אינו אלא גורם לממון, כדאשכחן לענין חמץ המופקד אצלו ובאחריותו בפסחים [ה:]: דתליא בפלוגתא דדבר הגורם לממון [אי לאו דאיכא קרא דלא ימצא], [א"ה, התם פליגי רבוותא אי מיירי באחריות דשואל דוקא, או אף בשומר שכר, או אפי' בשומר חנם, וכאן כ' המאירי בפשיטות דאף בשומר חנם מיירי], הלכך הוה כרגלי שניהם להחמיר. ומדברי הת"י [בד"ה תנו] הביא הצ"ח ראיא, דכרגלי הנפקד הם אף לקולא, שאם עירב הנפקד יוכל להוליכם למקומו של המפקיד אע"פ שלא עירב המפקיד, וכ"ה סתימת שאר פוסקים.

מ. עד כאן לא קאמר רבי וכו' אבל הכא קביל עליה נטירותא.

ופירש"י דהכא לאו בסתמא עסקינן אלא בדקביל נטירותא. וכ' ע"ז התוס' רי"ד, ואינו נ"ל לחלק ולומר דהתם בסתם והכא במפרש, דאילו כן הול"ל הכא במאי עסקינן דקביל עליה נטירותא, אלא ודאי ה"נ בסתמא איפקוד גביה כי התם, ואפ"ה לא דמי, דעד כאן לא אמר רבי אלא לענין ניזוקין, דבסתמא לא קביל עליה נטירותא, שאע"פ שהרשהו להכניס לא קיבל עליו שמירת נזקין, אבל לענין שביתה הא קביל עליוהי שיכניס פירותיו לביתיה, וכיון שנתרצה להכניסם לביתו, קנה שביתה אצלו, ואל תדמה התחומין לניזוקין.

מ. אבל הכא מי ניחא ליה לאיניש דליקום פירי ברשותיה דחבריה.

הקשה הצ"ח, הא תינח אם עירב המפקיד לצד זה והנפקד לצד אחר, דבזה אם יקנו הפירות שביתת הנפקד, יפסיד המפקיד שאינו יכול להביאם עמו למקום שעירב הוא לשם, אבל אם המפקיד לא עירב כלל, והפירות מופקדים בעיר שחוץ לתחומו, והנפקד עירב לאותו צד שהמפקיד הוא שם, ונמצא שאם הפירות לא יקנו שביתת הנפקד, א"א שיבואו הפירות למקום המפקיד בשום אופן, ואם יקנו שביתת הנפקד יכול הנפקד להוליכם עמו למקום המפקיד, וא"כ מה הפסד יש להמפקיד בזה שיקנו שביתת הנפקד, ומה שייך לומר מי ניחא ליה וכו', דודאי ניח"ל. [וכ' דלהך שיטתא שהביא הר"ן דאין יכולין להוליך הפירות אלא למקום שרגלי שניהם יכולים לילך שם [וכוונת רב אף כרגלי מי שהופקדו אצלו], נמצא שאין שום תועלת להמפקיד בכך ושפיר קאמר מי ניח"ל וכו'.

ועיין בדבריו לקמיה [בד"ה תנו] שכ' יישוב לזה, ע"פ מה שייסד שם, דכי היכי דנכסים שאין להם בעלים אינו קונים שביתה, ה"נ נכסי אדם המונחים רחוק ממנו חוץ לתחומו שאז א"א לנכסים הללו שיקנו שביתת הבעלים, הרי הם לענין שביתה כנכסים שאין בעלים, שהם כרגלי המגביהם ראשונה או כרגלי כל אדם, [עיין בתוס' דעירובין, מה:

מאתמול, אלא על כרחך ביו"ט איירי, ויו"ט אינו קובע כדמוכח מסוגיא דמלילות [לעיל יג].

ברוך רחמנא דסייען

מסכת מועד קטן

ב. משקין בית השלחין במועד.

בפורי הקשה, דלכאוי הו"ל מעיקרא לאשמועינן איסור מלאכה בחוה"מ, ואח"כ להשמיענו ההיתר וכו', וי"ל דמזה הוה ראייה להסוברים דמלאכת חוה"מ מן התורה, על כן לא הוצרך לאשמועינן, דכבר הוא נכלל במלאכת יו"ט, ולא איצטרך לאשמועינן אלא מה שמותר בחוה"מ. [ועיין ברא"ש ס' א'] דהאוסרין מה"ת הביאו ראייה מדאמרין בע"ז [כב., גבי כותי דאסור להשכיר לו שדה] ותיפוק ליה משום לפני עור לא אתן מכשול, [ולא מצינו בשום מקום בדברים של דבריהם שאסור מפני חשש זה. ל' הריטב"א. וכ' הרש"ש, ודלא כר"ת בתוס' בע"ז שם] דאיכא לפני עור גם בדרבנן, א"נ ר"ל דעליהו לא גזרו רבנן כיון דלא צייתו]. ודחה הרא"ש משום דאסמכתא פשוטה היא והצדוקין מודים בה. ולדבריו אולי לא הוצרך לשנות איסור מלאכה תחילה [אף אם אינו מה"ת] מרוב פשיטותו דמודין בו הצדוקין].

ועיין בקרן אורה שדקדק מלשון הרמב"ם בפיהמ"ש שאיסורו מה"ת, [ממש"כ ובאה הקבלה כי חולו של מועד אסור בעשית מלאכה. ומש"כ בחיבורו [פ"ז מהל' יו"ט ה"א] שאיסורו מדברי סופרים, כן קורא הרמב"ם לדברים המקובלים מסיני. וכ' הרמב"ם שם עוד וז"ל, הואיל ונקרא מקרא קודש והוא זמן חגיגה במקדש, אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימות החול שאין בהם קדושה כלל, וביאר בקרן אורה, כי עיקר טעם איסור מלאכה מה"ת הוא כדי שיהיו מזומנים וקרואים לקדש לחג ולשמוח במקדש ד' וכו', שאין בהם איסור מצד עצמן של ימים, כי אינן קרואים יו"ט, ועיקר האיסור הוא כדי להפנות לקדושה לקיים מצות החגיגה והשמחה, וכהירושלמי [פ"ב ה"ג] דאמר ר' אבא בר ממל, אילו היה מי שימנה עמי, הייתי מתיר מלאכה בחוה"מ, דכלום אסרו אלא כדי שיהו אוכלים ושותים ושמחים וכו', כיון שלא נאמר בפירוש בתורה איסור המלאכה, אלא בא הציווי במה שנקרא מקראי קודש להיות פנויים לעסוק במצוות, וכיון דע"י הפנאי הם באין לידי פחזות, טוב יותר להתיר להם המלאכה ותכבד העבודה עליהם. [יעו"ש דכי האי לישנא קאמר לענין מכירת בשר בכור בליטרא, שכבר הוכיחו התוס' שאיסורו מה"ת, אלא משום דהתם נמי אין איסור המכירה אלא שלא לזלזל בקדשים וכו']. ומה שאחז"ל במס' מגילה לענין מנין הקרואים לס"ת בחוה"מ שהן ארבעה, משום דאינו יו"ט, הכוונה שאינו קרוי יו"ט לאיסור מלאכה מצד עצמן של ימים.

ב. אבל אין משקין לא ממי גשמים ולא ממי הקילון.

כ' הריטב"א [בד"ה ובשביעית], מה שפירש רבינו שלמה דהא דתנן אבל לא ממי הקילון, אמועד בלחוד קאי, [כ"ה ברש"י כת"י, ובשיטת ריב"ב ונימוקו], לא משמע הכי מלישנא כלל, וכל כה"ג הו"ל לפרושי בגמ', אלא ודאי מתני' כפשטה, ואע"ג דמדאורייתא תולדות שרי, והשקאה תולדה, [כדלקמן ב:], חכמים אסרו תולדות בדבר שאינו אבד, ואסרו ג"כ בדבר האבד דבר של טורח, עשאוהו כעין חולו של מועד בדבר זה. וז"ל המאירי, שלא נאסר דבר זה אלא במועד, שיש בו צד איסור מלאכה של טורח, וכל שיש טורח יתר אפי' במקום פסידא נאסר, אבל בשביעית, כל שאנו מתירין בו. אין לנו ולטרוח, שלא נאסר טורח בשביעית, שהרי לא נאסר אלא בעבודת קרקע, וכל שהותר מכללו בעבודה שבקרקע, יטרח כמה שירצה.

[ועיין במהרש"ל בב"מ צ: [ע"ד תוד"ה אבל] שכ' וז"ל, בכל מסכת מו"ק לא נזכר אמירה לכותי בשביעית דאסור או דשרי, כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפי' אם תאמר שמותר בשבת, לפי שהשביעית תלה השי"ת קדושה בארץ דכתיב שבת שבתך יהיה לארץ, והבן. עכ"ל. ולכאוי ד' המאירי תליין בהא, ולקולא, דדוקא לענין שבת ויו"ט וחוה"מ דהקפידה התורה על שביעית האדם, הוא דיש מקום להחמיר בטירחא יתירה אפי' אם עיקר המלאכה הותרה, אבל בשביעית שעיקרה שביעית הארץ, כל שמלאכה זו שריא, אין

טירחת הגברא מוספת טעם לאסור]. ובתו"ט הביא טעם שיטת המתירים בשביעית, כדאמר בירושלמי דשביעית ע"י שהוא מותר במלאכה, [פי' שאינה דקרקע], התיירו אפי' בדבר של טורח, [ולכאוי זה כטעמא דהמאירי], א"נ שביעית ע"י שזמנה מרובה התיירו, [ואם ימתין כל השנה יפסידו האילנות, ולפיכך התיירו, אבל מועד שזמנו קצר ימתין עד לאחר המועד. פני משה]. [וצ"ב לפור', דהא בדבר האבד איירי, ובביאור מהגר"ח ק' כ', דבזמן מרובה דשביעית הוי ברי היזקא]. אותן שבעת ימים האחרונים [של שביעית], לא מסתברא מעבדינן כשבעת ימי הרגל ויהיו אסורין [ואיבעא היא ולא איפשיטא, קרבן העדה. ולהפני משה איפשיטא להתירא, וכ"נ מל' התו"ט].

ב. דפסידא אין הרווחה לא.

ופירש"י להרווחה דמילתא, לשנויי חרפי אפלי. [שאם היו משקין אותו ממחר לבשל פירותיו. רש"י כת"י]. וז"ל הנימוק"י, ואע"ג הוה משקין ליה הוה עביד טפי, לא מיקרי פסידא אלא דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד, אבל להוסיף על מה דנראה לעין, הרווחה מקרי ולא הפסד.

ב. ובלבד שלא ישקה את השדה כולה.

פירש"י דבבית הבעל מיירי. וכ' בתוס' הרא"ש בשמו, דאפ"ה מושכין המים מאילן לאילן אע"ג דהוי הרוחה, דהא ליכא טירחא מידי. [וכ"ה ברש"י כת"י ובנימוק"י לקמן ו:]. וברש"י שלפנינו אינו, ואולי נרמז במש"כ עושין דרך קטן וכו'. ולא מסתבר לפלוגי בהרוחה להתיר טורח מועט, וכולה סוגיא מוכחא דבבית הבעל לא שרו מידי. ונראה כפי' הראב"ד דהנך אילנות בית השלחין אינן כדאמרין [בב"ב סח.]. דנקרא בית השלחין דכתיב שלחין פרדס רימונים, ודרך לזרוע בין האילנות ותחתיהן, ומחמת שהורגלו להשקות הזרעים תמיד, גם האילנות למדו להיות עייפים, ואי לא משקי להו פסדי, ומיירי דהשתא אין זרעים בין האילנות, וקאמר ר"א בן יעקב דמושכין המים מאילן לאילן משום דאיכא פסידא אי לא משקה להו, אבל לא שישקה את השדה כולה אע"ג דבהשקאה זו איכא הרווחה לאילנות.

ב. בתוד"ה וחוטטין. מותר לחטוט להעמיקו שהעפר תיחוח, אבל לחופרה בתחלה שהקרקע קשה לא, משום דאיכא טירחא יתירא.

והרא"ש לקמן [ס"י ו', וציינו בפורי כאן] פי' בשם הראב"ד דחטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט הוא, כי החפירה ההיא לא היתה אומנות, ואינה דומה לחפירת בורות [בתחילה] שצריך לטוח יפה ולהחזיק מימיה, ומטעם זה אסור וכו' לפי שמעשה אומן הם.

ב. בתודה ויוצאין על הכלאים. מצוה הוא לצאת וכו' ולא דמי לאחרני וכו'.

כ' בהגהות פור', פירוש, דקשה להו דהא הו"מ למיכללינהו בחדא ולמייתי יוצאין לתקן הדרכים ולכלאים, דהא במשנה בשקלים קתני יוצאין גם בהנך דרישא [לפנינו שם פ"א מ"א ליתא, אך בלשון זה הובאה לקמן ו:]. על כן כ' תוס' משום דלא דמי, (דהנהו) [דהאי] חובה והנהו מצוה, ועיין בנימוק"י. עכ"ל הפור'. וז"ל הנימוק"י, ויוצאים על הכלאים לאו משום טירחא נקטיה, דליכא טירחא מידי במה שהוא יוצא, אלא הכי קאמר, זמן יציאת כלאים הוא בחולו של מועד של פסח, ואין לב"ד לשלוח קודם לכן וכו'. וז"ל המאירי, ולא משום עקירה הוצרך להשמיענו היתר זה, שהרי קלקול הוא, הואיל ולא מצד שהם מרובים ביותר הוא עוקרם כדי להשיב היניקה על אופניה לנשארות, אלא מחמת הכלאים, ואחר שאין בעקירה זו סרך ניכוש, קלקול הוא, [דבמה שמפרישו מן האיסור, לא הוי תיקון בהנעקר או בהשדה, רק הצלת הבעלים מלעבור עליו, ולא דמי למילה או שריפת בת כהן], ולא נאסר במועד, אלא יציאה על העינין הוא שהוצרך להתיר.

ב: רבה אמר משום חורש, רב יוסף אמר משום זורע.

עיין בשפ"א ובמהרצ"ח שנתקשו במה שפסק הרמב"ם כרב יוסף, דהלא בכל מקום הלכה כרבה לגבי רב יוסף. ובהגהות טל תורה למהר"ם אריק ז"ל הביא ד' האו"ז [הל' שבת ס"י נ"ד], שפירש מחלוקתם כמש"כ

תוס' [בד"ה קא מרפוין] דרבה אזיל בתר המעשה, ורב יוסף אחר המחשבה, ומסיק דהטעם דקיי"ל כרב יוסף, משום דרבה קאי כוותיה במנחות [סד.], דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים, ופרס מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, רבה אמר פטור ורבה אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו, ורבה אמר חייב, זיל בתר מחשבתו, [וס"ל דכי היכי דפליגי בזה לענין היתרא דפיקוח נפש, ה"נ פליגי בהני סברות לענין שם המלאכה, ויל"ע].

ב: א"ל אביי לרבה וכו' משום חורש אין משום זורע לא וכו', וכת"ל כל היכא דאיכא תרתיה לא מיחייב אלא חדא, והאמר רב כהנא וכו'.

מכאן הקשה השעה"מ על מש"כ הרמב"ם [בפ"ז מהל' שגגות ה"ו] וז"ל, העושה תולדה מאב זה ותולדה מאב זה יראה לי שחייב שתי חטאות, ותמוה לשונו שכ' יראה לי, דהא מבואר דבר זה להדיא בסוגיין, דאילו היה במנכש ומשקה שתי מלאכות, היה ראוי לחייב שתיים, והרי אין כאן אלא תולדות דזורע וחורש, כדמסיק ואזיל דבשביעית אסר רחמנא אבות ולא תולדות.

וכ' הקה"י [סי' א'], דאין כוונת הגמ' כלל לחייב שתי חטאות אמנכש ומשקה, אלא שיהא יכול לבוא עליו מכח איזו שירצה, וכן מאי דמתרינן ביה שפיר מתחייב. וזה מוכרח מאד לפי גירסתנו בגמ' המנכש ומשקה "בשבת", ורבה ורב יוסף הא מיירי במזיד כדאמר' משום מאי מתרינן ביה, והיכי שייך שיתחייב שתי סקילות, אטו בתרי קטלי קטלת ליה, ואמת שגירסת הריטב"א המנכש ומשקה "ביו"ט", וכן נראה שהיתה גירסת תוס', שכ' [בד"ה חייב] דבתרי מלקות לא שייך דינא דמשום רשעה אחת אתה מחייבו וכו', וכ"כ בהגהת חת"ס, אבל עכ"פ לפי גירסתנו דמיירי בשבת ובמזיד, א"א כלל לומר שיתחייב שתיים ממש. [יעו"ש מה שביאר לפ"ז ש"ו"ט דגמ']. [וז"ל תוס' הרא"ש, זומר וצריך לעצים חייב שתיים, בשוגג חייב שתי חטאות, [ואפי' בלא חידושו של הרמב"ם בשתי תולדות, דאבות ממש ניהו וכמש"כ הקה"י שם בהמשך דבריו. אמנם פשוט סוגיא דלקמן ג. דבמה שמועילה הזמירה להאילן, הוי תולדה דזורע ולא אב], ובמזיד חייב משום שתיים בין שהתרו בו משום זומר, ובין שהתרו בו משום קוצר, וה"נ ליחייב משום תרתיה. [ועיין בחי' הגרש"ר לב"ק [סי' ב' אות ג'] שתי' קושית השעה"מ כהקה"י ביתר ביאור].

ב: ר"ע אומר אף המקיים.

פירש"י שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו. וכ' ע"ז בתוס' הרא"ש, ולא נהירא שיתחייב בלא מעשה, אלא מקיים היינו כגון ניוכש וכיסוח או גדר גדר סביבם כדי לקיים, והכי איתא בירושלמי, א"ר יוסי הכל מודים שהוא אסור כשקיים שלא ע"י מעשה, אבל כשקיים ע"י מעשה פליגי, רבנן אמרי אינו לוקה, ור"ע אומר לוקה. והא דקאמר שהוא אסור כשקיים שלא ע"י מעשה, היינו כההיא דתנן [כלאים כ"ה מ"ו] הרואה ירק בכרם ואמר לכשאגיע שם אלקטנה מותר, לכשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים אסור, [ולכא' ר"ל דליכא עבירה לקיימו בלא מעשה, רק הפירות יאסרו].

ועיין בהגרע"א שכ' אהא דקאמר בסמוך מכלל דת"ק לאו משום מקיים, וז"ל, קשה לי, דילמא ת"ק ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ואינו חייב [מלקות] במקיים בעלמא אא"כ ע"י מעשה כגון ניוכש וחיפוי, ור"ע הוסיף דאף מקיים בעלמא לוקה, דס"ל לאו שאין בו מעשה דלוקה. ולשיטת תוס' במכות [ד: ד"ה הא ל"ק] דגם ר"ע לא מחייב אלא במקיים ע"י מעשה, [והוא כשיטת תוס' הרא"ש הנ"ל], ניחא, אבל לפירוש הערוך שם בתוס' דלר"ע חייב גם בלא עשה מעשה [וכפירש"י דלעיל], קשיא.

ב: חרישה בכלאים מי אסירא.

ופירש"י חרישה לצורך זריעת כלאים, דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל. וכ' הגרע"ב, הו"מ לשנויי תנא בא"י קאי דזרעי והדר כרבי [שבת עג:], דהויא לה חרישה דומיא דמחפה ממש, אלא משום דלא פסיקא ליה, ותו, זיל בתר טעמא דרבה. והרש"ש כ' ע"ד רש"י, אלמא לא, הא בא"י זרעי ברישא והדר כרבי וכו', ומדוע לא פירש כפשטיה, דלא

אשכחן דאסרה תורה חרישה בכלאים. וז"ל תוס' הרא"ש, פירש"י וכו', ולא נהירא לי האי פירושא, דאין זה חרישה בכלאים, ועוד, דאין זה דומיא דמנכש בכלאים. ונ"ל לפרש חרישה בכלאים מי אסירא, החורש בשדה או בכרם של כלאים מי אסירא, דלא אסרה תורה אלא זריעת כלאים, א"ל משום מקיים, פי' גבי שבת מנכש חייב משום חורש, ובכלאים דלא כתיבא חרישה, מנכש חייב משום מקיים, וחורש בכלאים נמי חייב משום מקיים וכו'. [יעו"ש שהביא שכן מבואר בסוגיא דמכות כא:].

ב: ברש"י ד"ה משקה. שזורק מים בעיקרי העשבים.

כ' החת"ס וז"ל, אבל הפותק מים לגינה והמים עוברים בצינורות שעוברים דרך הגינה ומתלחח הגינה, אפי' עשו כן בשבת ליכא חיוב חטאת, ודומיא דשבת [יח.]. מגמר כלים בשבת במוגמר וגפריית שכבר הונח על האש, אין בנתינת הכלים על גבם בשבת חיוב חטאת וכו', וצדקו דברי המג"א [סי' רנ"ב סק"כ] שכ', דהנותן חטים בשבת להריחיים של מים, ליכא חיוב חטאת עד שיטחון בריחיים של יד. וכ"כ החת"ס בגליון השו"ע שם, והוסיף, דשאני פת בתנור דכך היה במשכן, דכל בישול ואפיה נעשה ממילא, אבל טחינה במשכן היה בריחיים של יד וכו', לכן כל שנעשה ממילא פטור. [וה"נ זורע וחורש, הוה במשכן ע"י מעשה בידיים, הלכך אין לחייב משקה משום תולדה דידהו, אלא ע"י מעשה דזריקת מים בעיקרי הזרעים]. וע"ע בבאה"ל שם ד"ה להשמעת קול.

ב: בתוד"ה משום. כדמפקינן בסנהדרין מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא.

וכן נקטו בתוס' בב"ק [ב. בד"ה ולרבי אליעזר] בקושיהם ובתירוץ בתרא, שצריך להתרות בתולדה משום אב דידהו, אבל בתירוץ קמא כ', דרך אם מתרה בדבר שאינו דומה, סבר שמלעיג בו ופטור, כגון במשמר דפליגי ביה אי חיובו משום בורר או מרקד, ולכל מ"ד אם יתרה בו משום איך, פטור, דסבור המותרה שמלעיג בו, לפי שאינו דומה, אבל אם יאמר אל תשמר, ולא הזכיר שם האב, מיחייב. וז"ל התוס' רי"ד כאן, פי', שאם לא תודיענו לאיזו מלאכה דומה, אלא אתה אומר אל תעשה שהעושה מלאכה בשבת חייב סקילה, יאמר בלבו אין זו מלאכה, שהרי כל המלאכות שנויות הן ואין זו אחת מהן, הלכך צריך אתה להודיענו שתולדת מלאכה פלונית היא. [והיינו כתוס' דידן ולא מטעמיה, דלתוס' מקרא נפקא, ולהתוס' רי"ד מסברא, ומעין סברת התוס' בב"ק כשמתרה בדבר שאינו דומה].

ועיין בתוס' רי"ד בההיא סוגיא דמשמר [שבת קלח.]. שכ', דכיון דהבערה לחלק יצאת, כאילו כתיב לאו על כל מלאכה ומלאכה דמי, והוה להו כמו לאוין דחלב ודם שהן חלוקין זה מזה, וצריך להתרות על החלב משום חלב ועל הדם משום דם, וכן על כל מלאכה ומלאכה. עכ"ל שם. ואולי דבריו כאן לפרש אליבא דמ"ד הבערה ללאו יצאת, וחילוק מלאכות יליף מקרא אחרנא, דלפ"ז אינן כלאוין חלוקין, ואפ"ה צריך לפרש המלאכה בהתרתו, שלא יאמר המותרה אין זו מלאכה וכו'.

ב: בתוד"ה וצריך לעצים. אבל אם א"צ לעצים, לא נאמר כן דחייב משום קצירה, דלא דמיא לקצירה וכו'.

ובשבת [עג: בד"ה וצריך לעצים] כ', דאפי' לר' יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה, בעינן צריך לעצים, דלא מיקר קוצר בעצים אלא בענין זה. [ולכא' גם כאן כוונתם כך, מדלא כ' בקיצור דהו"ל מלאכה שאצ"ל ג]. וביאר בקה"י [שבת סי' ב' בד"ה ונראה, ובד"ה והטעם], דאשכחן כמה דוכתי דיש תנאי בעיקר המלאכה, שלא נחשבת מלאכה אא"כ צריך לאותו דבר ולאותו תיקון שעושה, ומתכוין לשם זה. והטעם דכל הני שאני משאר מלאכות דמחשבי מלאכה אפי' כשא"צ לגופה [לחייב לר' יהודה, ולאסור מיהת מדרבנן לר"ש], דכללא הוא דלא נחשב מלאכה אא"כ אית ביה תיקון וכו', אבל פעולה כזו שאצ"ל סתם בני"א אין זה תיקון, כגון שדרכן לזרוק אותו דבר לאיבוד, אזי לא מחשבא מלאכת תיקון אא"כ אדם זה העושה את המלאכה מכוין לתיקון המלאכה דאז מחשבתו משויא ליה תיקון.

ב: בתוד"ה חייב שתיים. קשיא לרבה וכו' דהכא זומר לא דמי כלל לנוטע וכו', וקשיא לרב יוסף דאפי' אינו מתכוין לצמוח הגפן וכו'.

כ' המהרש"א, פירושם דחוק, דא"כ ל"ל למימר וכו"ת כל היכא דאיכא תרתי וכו', דא"נ דלא הוה מיחייב אלא משום חדא דהיינו נוטע, בפשיטות הו"ל למיפרך לתרוייהו, [ובפור"י כ' דנראה דלא הוה גרסי בגמ' וכו"ת וכו', והרש"ש כ', ולי נראה דעד כאן לא פליגי אלא בכה"ג דאיכא ב' מלאכות, איזו עיקרית דליחייב עלה והשניה תבטל, אבל היכא דליכא אלא חדא, לכו"ע מיחייב עלה אפי' בלא דמיון ובלא מחשבה, ולהכי לא פריך אלא מרב כהנא דוקא דאמר דחייב שתיים. ועיין בשפ"א]. ומסיק המהרש"א, ולולי ד' התוס' היה נראה, דזומר ודאי דומה לנוטע, ומשו"ה חייב משום נוטע, ומשום דאזלינן נמי בתר מחשבתו דצריך לעצים, חייב נמי משום קוצר, והשתא שפיר פריך לתרוייהו מדמחייב תרתי חדא אדמיון וחדא אמחשבתו.

ג. תולדות לא אסור רחמנא.

כ' השפ"א, משמע דמותר לגמרי מה"ת, אבל חרישה דפליגי לקמן אי לקי עלה, נראה דלכו"ע אסור מה"ת בעשה דבחריש ובקציר תשבות, ולהכי דייק הכא הגמ' לומר "לא אסור", ולקמן אמרו "לא מיחייבא", דודאי אסור הוא מה"ת, כנ"ל פשוט, וכ"מ בתוס' בר"ה [ט.]. מיהו למ"ד לקמן [ד.] דחרישה אסור מהלל"מ, כר' ישמעאל ד"ב חריש" דכתיב בקרא אשבת קאי, י"ל דבזמן שאין ביהמ"ק אין איסור כלל מה"ת. אך י"ל, דרק התוספת לא נאסר אלא בזמן המקדש, אבל חרישה [בשביעית] גופא לעולם אסור, וכ"כ הפנ"י בר"ה.

ג. ואין מפסגין.

פירש"י, סומכין האילן שהוא רענן יותר מדאי. וכ' הגריעב"ץ, לא ידעתי מה ענין פסיגה עם סמיכה, כי ידוע שפסיגה היא כענין פסיקה [אותיות החיך מתחלפות], כמ"ש סוף פ"א דפרה באזוב מפסגו, ובמרובה [פא]. מפסג ועולה, אולי ר"ל כשהאילן נושא פירות הרבה שמכבידין על ענפיו וקרובים להשתבר, סומכין אותן ע"י שמפסגין בהם ועושין מקום לעצים שמעמידים תחתיהם לסמכם, והם צריכין למקום שיהו אחוזים שם ולא יזוזו מכובד הענפים, לכן עושין להם מקום אחיזה בפסיגה. [וצ"ב לפו"ר, ד"כ לאוקמי אילנא הוא שלא ישתבר, ומ"ט אסור]. וז"ל תוס' הרא"ש [בד"ה מנין], פיסוג פירש"י, כשהענפים נוטין לכאן ולכאן, קושרין אותן שיעלו למעלה, והראב"ד פ"י פיסוג לשון ניתוח, תנתח לנתחיו [שמות כ"ט, י"ז] תרגום ירושלמי תפסג לפסגון, ובלשון משנה פסיגה של אשכול, והיא זמורה הנקצצת עם האשכול, מפסגין הוא קציצת כל הענפים או רובן שמעמידין את האילן על הגזע לבדו, ודומה שהוא הפיסול הנזכר במס' שביעית [פ"ב מ"ג], מקרסמין מזרדין מפסלגין עד ר"ה, אלא שהפיסול נעשה בכלי, בפסל ובקרדום, והפיסוג ביד. וע"ז אמרו [בב"ק פא]. התועה בין הכרמים מפסג ועולה מפסג ויורד, כלומר מנתח אלך ואילך ואינו מדקדק.

ג. ואין מעשנין.

פירש"י, עושין עשן תחת האילן כדי שינשרו התולעים שעליו. ועד"ז פ"י הערוך כדי שימותו התולעים. והקשה ע"ז בתוס' הרא"ש דאין בזה פיסום האילן אלא שמירת האילן, [וכן הקשה אהא דמאבקין שפ"י הערוך להסיר האבק מעליהן, אמנם לפירש"י דמכסין שרשיו באבק אולי לא קשיא], ושמירת האילן שרי כדאמר' בגמ' אוקמי אילנא שרי, ובירושלמי [הו"ד גם בפ"י ח"ה] בעי, מה בין המזוהם לעושה לה בית, העושה לה בית עושה לה צל וגדלה מחמתו, והמזוהם אינו אלא כמושיב שומר. ולכן פ"י ע"פ הירושלמי, אין מפרקין בעלין כדי שלא יעשו צל לפירות ויתבשלו בחמה, מייבלין [כ"ג גירסתו במקום "מזבלין" לגירסתא דידן], נוטלין היבלין מן האילן, פעמים שעולה על האילן כמו יבלת ובתוכה תולעין, [וצ"ל דהסרתה חשיב אברויי אילנא טפי מדישון דנקט ביה דהוא אוקמי אילנא, משום דהתולעים שביבלת חשיב מן האילן גופיה, וכך הוא גידולו עם התולעים המזיקין אותו, והסרתן חשיב שמשביח האילן ממה שהיה בלא זה, ועצ"ב]. מאבקין עושין לה אבק, פ"י וכו' כעין אותו שהזכירו בפ' מקום שנהגו [פסחים נו]. בענין הרכבת דיקלין, מייתי אסא דרא ושרא

דדפנא וקמחא דשערי ומרתחי להו ושדו להו אליביה, ופעמים שמעשנין אותו בכך כדי לפטמו, ופעמים שמשליכין האבק של סממנין בלבו כדי לפטמו או כדי למתק פירותיו, ואין מרתיחין אותו.

ג. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

דכ' הריטב"א, וא"ת והלא מנכש ומשקה כי הדדי נינהו, והכא אסור לנכש אפי' מדרבנן, והכי שרי במתני' השקאה, [אבל מסיפא דברייתא דשרי למלא נקעים מים לא קשיא ליה, ואולי טעמא דעבודה שבשדה ובכרם מהני גם בדרבנן], יש מתרצים דברייתא בבית הבעל מיירי, [וחידוש, דגם לענין נכוש שרינן בבית השלחין טפי מבבית הבעל], ולא נהירא, והנכון, דניכוש טירחא רבה, וכהשקאה דקילון דמיא.

ג. ונטשתה מלסקל.

כ' בתוס' הרא"ש וז"ל, מפרש במס' שביעית [פ"ג מ"ז], המסקל שדהו נוטל את העליונות ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ, והטעם, שאי אפשר שלא יהו משוקעות בארץ, ונמצא חורש, מפני שמרפה בקרקע ומכשירו לזריעה. [ולכא' לפ"ז, הא דתנן התם בסיפא דבמחופה קש שרי, א"צ לטעמא שכ' הרמב"ם ושאר שם משום שאין המקום ראוי לזריעה, אלא לפי שאין האבנים משוקעות בקרקע. ומדברי הראשונים נראה דפניו הקרקע עצמו מחשיב ליה תיקון, והיינו טעמא דאסרינן ברישא, ולכן הוצרכו בסיפא לטעמא דאין המקום ראוי לזריעה].

ג. וחד סתומי פילי.

כ' בתוס' הרא"ש, והוי אוקמי אילנא ושרי, והכי אמרינן בע"ז פ' ר' ישמעאל [נ:] תרי זיהומי הוי, חד אוקמי אילנא ושרי וחד אברויי אילנא ואסיר. וקשה דאמרינן בפ' המוכר את הספינה [ב"ב פ:] גבי קוצצין בתולת השקמה, שלשה טפחים [מן הקרקע] ודאי מעלי לה, מעם הארץ ודאי קשה לה, מכאן ואילך לא מעלי לה ולא קשה לה, בשביעית עבדינן מידי דודאי קשה לה הילכך גוממו עם הארץ, אלמא מידי דלא מעלי ולא קשה דהיינו אוקמי אילנא אסור בשביעית, וי"ל דה"פ, לא ודאי מעלי לה ולא ודאי קשה לה, הלכך אסיר דדילמא מעלי לה והוי אברויי אילנא, [משום דספק איסור דאורייתא לחומרא. רשב"ם שם. והיינו, דאי מעלי לה עובר משום וכרמן לא תזמור כמש"כ רשב"ם לעיל מינה [בד"ה מפני]. ויל"ע למס' שביעית בזה"ז דרבנן]. ועכ"פ מבואר דמידי דודאי לא מעלי ולא קשי, שרי, והיינו אוקמי אילנא דשרינן בסוגיין ובע"ז. ולשון רש"י שכ' דסתומי פילי שרי דאית ביה משום פסידא משמע הא לא משום פסידא הוה אסיר. וכן מבואר בשיטמ"ק שם בשם הרא"ם, דהא דשרי התם לקצוץ למעלה מעשרה, משום דמקשה נמי קשה, ואי הוה לא מעלי ולא קשה, לא שבקינן ליה [כמש"כ בקושייתו שם], דילמא אתי למעבד מאי דמעלי לה.

ג. ברש"י ד"ה תולדות. כגון משקה זרעים שלא היה במשכן וכו'.

כ' המהרש"א, אבל לקמן דקאמר אחרישה בשביעית אתולדה אחרינא לא מיחייב, על כרחך דליכא לפרש הכי, דודאי הוה במשכן, ואב מלאכה היא לגבי שבת, אלא דצ"ל דלא מיקרי תולדות לגבי שביעית כל מה דלא כתיב בהדיא בקרא.

ג. בתוד"ה אין דנין. דכלל בתרא לא חשיב כיון דהאי כלל בקרא אחרינא.

דבריהם צ"ב. כמש"כ בקרן אורה וז"ל, לא זכיתי להבין דבריהם ז"ל, דהא "שנת שבתון יהיה לארץ" דהוא כללא בתרא [כמו שפירש"י ז"ל] כתיב בחד קרא עם הפרט, דזריעה וקצירה הם תרי פרטי [דהכי כתיב קרא, ויקרא כ"ה, ה'] את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון תהיה לארץ]. ומה שכתבו דהכי מוכח בפסחים דבתרי קראי אין דנין, לא ידענא, דבחד ענינא אין הדבר תלוי בתרי קראי או וחד קרא, אלא כל שאין בין הכלל והפרט הפסק בדבר אחר. דנין אותו בכלל ופרט, אבל אם יש הפסק, אפי' בחד קרא אין דנין, כדמוכח בב"ק [פה]. וכו'.

ג. משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות ומדלעות.

עשה האמורה בתורה בפירוש, ומהגרע"א משמע דכיון דשמעין לאיסור תוספת מההלכה דאי לא מיתסרא זקינה, לא אצטריך להתיר בילדה [כמש"כ תוס' בד"ה הלכה], א"כ ליכא למילף רק איסור כל שהוא, דשוב איצטריך למישרי ילדה]. ובפשטו יש לדחוק דפרכת הש"ס למ"ד דחרישה בשביעית לא לקי, א"כ בחריש אייתר, דהא לחרישה עצמה בלא"ה אסוריה ידעינן מההלכה, ומלקות בלא"ה בחרישה ליכא, אולם לחד תירוצא בתוס' דלקמן [בד"ה שהרי כבר נאמר] דר"ע מוכח דסבר דלוקה על החרישה, א"כ תקשי כנ"ל.

ג: בתוד"ה שהרי כבר נאמר. דר"ע סבר אם אינו ענין לשבת וכו'.

כ' הקרן אורה וז"ל, מסקנת דבריהם, דלהכי מוקים לה ר"ע אשביעית ומפקיה מפשטיה, ולא מוקים לה כר' ישמעאל אשבת, משום דניחא ליה לאוקמה לחומרא ולא לקולא. ויש לדקדק, למאי דאמרינן בר"ה [ט]. דילפינן מינה לר"ע לתוספת שבת ויו"ט, א"כ אכתי קשיא אמאי לא מוקים לה ר"ע כפשטיה אשבת ולמיסר תוספות, ומנא ליה לאוקמי אשביעית ולמילף לשבת ויו"ט בק"ו, דילמא לא אתי אלא לשבת לחוד כפשטיה, ובאמת לא נילף לתוספת יו"ט ושביעית דקילי. י"ל דא"כ דאתי לשבת לחוד ולתוספת, א"כ למה לי דכתב רחמנא תרתן, לא ליכתוב אלא חריש לחוד או קציר לחוד, והוי שמעינן מינה תוספת לכל מלאכות שבת, ולהכי מוקים לה אשביעית, דאיצטריך תרווייהו, חריש של ששית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית.

וכי תימא נוקים לשבת, וחד לתוספת דכניסה וחד לתוספת ביציאתו, זה אינו, דשביעית שייך שפיר למידרש מחריש תוספת בתחילתה, דהיינו חריש של ששית שנכנס לשביעית, ומקציר תוספת בסופה, דהיינו קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, אבל לענין שבת, תרווייהו שייכי בין בתחילה בין בסוף, ולא מסתבר לאוקמי חד אכניסה וחד איציאה.

ובמשנה ראשונה אהך מתני' דשביעית כ' וז"ל, וליכא למימר תנהו ענין לתוספת שביעית, מדאפיק לה בלשון חריש וקציר ולא אמר מכל מלאכה סתם, אלא למדרש חריש שקצירו אסור וקציר שחרישו אסור, ובשבת בראשית לא משכחת לה, דתוספת דיליה אפי' יהא יום שלם א"א שיהא בשני ימים חריש וקציר, אלא בתוספת שביעית שפיר משכחת לה, דלכל הפחות הוי תוספת שלשים יום, ויש תבואה גדלה בשלשים יום כדאמרינן בריש חזקת הבתים. והגרע"א בתוספותיו שם הקשה כן, והביא דברי רש"י בר"ה [ט. בד"ה אין צריך] שכ' דעל כרחך סיפיה דקרא בחריש ובקציר בשביעית קאי, דאי אשבת, חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרי, עכ"ל. ומ"מ עדיין קצת קשה לי, דדילמא קאי אתוספת שבת, ולא רצה התורה לאסור בתוספת שבת רק מלאכת חרישה וקצירה ולא בשאר מלאכות.

הריטב"א הביא הגירסא כל זמן וכו' [בלא וא"ו], וכ' דלפ"ז כולה חדא הוא, וסימן בעלמא יהיב, [כלומר שעד אותו זמן שבני אדם התחילו ליטע קישואין וכו' מסתמא יש בארץ קצת לחלוחית עדיין. ל' הגר"א בשנו"א. ופירושא דרישא דמשתכלה הליחה הוא, כמש"כ שם]. אבל יש ספרים שגורסים וכל זמן [בוא"ו] ותרי מילי נינהו, שאפי' כלתה הליחה שרינן, כל זמן שבנ"א חורשין ליטע מקשאות, דמאן דחזי סבר לצורך מקשאות ומדלעות חריש. עכ"ל הריטב"א. [וממה שפירש"י דברי ר"ש נתת תורת כל אחד ואחד בידו, דפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות. ולא פירש כמו שפ"י הראשונים שם שכל א' יאמר לא כלתה הלחה מאדמתך, [עיי"ש בר"מ ור"ש ורא"ש וריבמ"ק] משמע לכא' כפי' בתרא, דעד שחורשין ליטע הוא זמן בפנ"ע, והוא מאוחר לזמן כלות הלחה].

ג: בתוד"ה יכול. וא"ת מלקות מנלן, והלא לא כתיב בתוספת לאו, אלא עשה וכו'.

בתוס' הרא"ש הביא ד"מ שהוא מכת מרדות מדרבנן [עד שתצא נפשו, דומיא דאמרו לו עשה סוכה ואינו עושה, ל' הריטב"א. יעו"ש שכ"כ בשם רש"י]. [ועיין מהרצ"ח שהבין דלוקה על מה שעבר כבר, ונתקשה בזה דלא אשכחן בהא עד שתצא נפשו. אמנם לכא' אין כוונת הריטב"א מכת מרדות דענשינן למאן דעבר כבר אדרבנן, רק אלהבא ומדין כפיה על המצוות, דה"נ כופין אותו לקיים העשה דשבתון. ומשמע דאינו איסור עשה, אלא מצות עשה, דומיא ד"שבתון" דכתיב גבי מלאכת יו"ט, דהוי מצות עשה כמבואר בשבת [כה]. ו]ש"ד. ולכא' נפק"מ אי נשים בכלל עשה זו, דהויא מ"ע שהז"ג, [אבל באיסור עשה לא שמענו דפטורות], ולא מבעיא לענין חרישה למ"ד דאין לוקין, שאין בה לאו כלל, אלא אפי' במלאכות שיש בהן לאו, לשי' הר"ר יוסף שבתוס' דקידושין [לד. בד"ה ומעקה] דנשים פטורות מעשה ד"שבתון" דיו"ט משום דהוי מ"ע שהז"ג, ומיתסרי רק בלאו, וה"נ נימא בשביעית]. והתוס' הרא"ש מסיק כתוס', וז"ל ולי נראה דלוקה מדאורייתא, דקרא מרבה תוספת שביעית לכל דיני שביעית [ר"ל דיני איסור מלאכה, אבל ירקות הנלקטים בתוספת אינן קדושים], וכן מצינו בתוספת יו"כ, אע"פ שנאמר בלשון עשה מערב עד ערב תשבתו וגו', צריך קרא בפ' בתרא דיומא [פא]. למעוטי תוס' יו"כ מעונש ואזהרה, [א"ה, התם קרא גופיה משהו התוספת עם העיקר, דהא כייל ואמר מערב עד ערב וגו', משא"כ הכא].

ג: בתוד"ה יכול ילקה, וא"ת מלקות מנלן וכו', איכא למימר דמבחישי ובקציר תשבות וכו', דה"ק רחמנא דשביעית מתחלת קודם וכו'.

כ' הגרע"א, יש לעיין דמשמע דאי נפקא [תוספת שביעית] מן ההלכה מעשר נטיעות, אין כאן מלקות, דהא ההלכה לא היה כלל בדרך איסור, רק להתיר נטיעות ונשמע ממילא האיסור, א"כ מה פריך הש"ס לקמן דלר"ע קרא למה לי, הא איצטריך למלקות. [ועד"ז הקשה הקרן אורה, אלא שהוא כ' הטעם דאי נפקא תוספת מההלל"מ לא לקי עלה, דכיון דלא שמעינן איסורא דזקינה אלא מכלל היתר ילדה, לא עדיף מלאו הבא מכלל